LINGVISTICĂ GENERALĂ

GENEZA TERMINOLOGIEI MODERNE

Alexandra STANCA

Importanţa culturală şi economică a terminologiei este evidentă. Situaţia de comunicare ce face obiectul de studiu al terminologiei este comunicarea specializată, care se defineşte prin faptul că indivizii sociali comunică între ei într-un cadru socio-profesional specializat, ceea ce impune necesitatea unui vocabular de specialitate, a unui limbaj specific.

Noţiunea de terminologie nu face obiectul unui consens. Teoreticienii şi practicienii nu au întotdeauna aceeaşi părere când e vorba de caracterul său specific. Aceste divergenţe se explică prin faptul că terminologia ţine de disciplinele premergătoare ei, şi anume semantica, lexicografia şi lexicologia. Pentru unii, terminologia nu reprezintă decât o aprofundare a acestor discipline mai vechi. Progresul plin de avânt al tehnicilor şi al nevoii crescute de comunicare între comunităţile de limbi diferite au dus, pe plan lexical, la apariţia unor noi nevoi care trebuiau satisfăcute. Pe baza acestor nevoi a apărut terminologia.

Epoca noastră a fost martora celei mai fantastice dezvoltări tehnice din istoria umanităţii. Multiplicarea tehnicilor, ritmul accelerat al inovaţiilor şi al descoperirilor au dus la o nevoie de termeni pentru a pune o etichetă acestor noi realităţi. Această nevoie, care poate fi crescută în interiorul aceleiaşi limbi, devine cu uşurinţă acută în situaţii în care limbile intră în contact. Este vorba atunci de stabilirea, pentru o tehnică anume, a unei echivalenţe sau a unei corespondenţe între noţiuni de la o limbă la alta. Robert Dubuc observă, în *Manuel pratique de*

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

terminologie, că fiecare limbă prezintă un decupaj propriu al realităţii, aşadar „terminologia trebuie să stabilească reţeaua fragilă a echivalenţelor şi a corespondenţelor dintre limbi pentru a respecta integritatea limbilor implicate. Această abordare vine în întâmpinarea curentelor aşa-numite internaţionalizante care ar dori să creeze, într-un fel de esperanto tehnico-ştiinţific, termeni transparenţi de la o limbă la alta, fără să ţină seama de particularităţile fiecărei limbi ”[1].

1.1. Evoluţia semantică a termenului „terminologie”

În general, există mai multe accepţiuni ale cuvântului **terminologie**. Problema e discutată între alţii de Georgeta Ciobanu, în *Elemente de terminologie*. Autoarea afirmă că „atunci când spunem terminologie, ne putem gândi la domeniul de activitate care se ocupă de alegerea, descrierea, modificarea şi prezentarea termenilor şi a metodelor sau procedeelor utilizate în aceste scopuri ; ne putem gândi la partea teoretică, adică la condiţiile fundamentale, la argumentele şi concluziile care sunt necesare pentru a explica relaţiile dintre concepte şi termeni, ceea ce este esenţial pentru desfăşurarea unei activităţi coerente într-un anumit domeniu de lucru. Dar ne putem gândi de asemenea la grupurile de termeni care formează sistemul de concepte ale unui anumit domeniu de activitate. În sfârşit, cuvântul terminologie ne face să ne gândim la publicaţia în care termenii reprezintă sistemul de concepte al unui domeniu de specialitate”[2]. *Asociaţia Internaţională de Terminologie* a dat chiar o definiţie terminologiei : „terminologia se ocupă de studiul şi

[1] Robert DUBUC, *Manuel pratique de terminologie*, Brossard (Québec), Ed. Linguatech,1992, p. 1.

[2] Geortgeta CIOBANU*, Elemente de terminologie,* Timişoara, Editura Mirton, 1998*,* p. 11.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

folosirea sistemelor de simboluri şi de semne lingvistice utilizate în scopul de a realiza comunicarea umană în diferite domenii de specialitate”[1]. Domeniile de specialitate sunt foarte numeroase şi în fiecare domeniu există un număr important de concepte de bază. Chiar dacă nu toate limbile naturale beneficiază de o terminologie proprie, există totuşi zeci de limbi pentru care acest gen de activitate a fost desfăşurată; în consecinţă există zeci de mii de terminologii ale tuturor domeniilor de specialitate. Este o realitate care confirmă importanţa terminologiilor pentru buna desfăşurare a tuturor domeniilor de specialitate. Cum terminologia are un rol cheie în transferul de cunoştinţe şi de tehnologie, ea are o contribuţie foarte importantă în redactarea şi difuzarea informaţiei ştiinţifice şi tehnice, căci informarea corectă depinde de existenţa şi de disponibilitatea unei terminologii de calitate.

Terminologia este o ştiinţă care se găseşte în strânsă legătură cu lingvistica, logica, teoria cunoaşterii ştiinţifice, teoria comunicării, ştiinţa informaţiei, informatica şi diferitele domenii de specialitate. Liantul între aceste discipline este organizarea formală a relaţiilor complexe între concepte şi termeni. Sensul de bază este acela de ansamblu de termeni proprii unei activităţi sau unei discipline : de exemplu, terminologia chimiei stabilită de Lavoisier şi colaboratorii săi. Acest sens este astăzi încă frecvent. Printr-o extensie de sens, acest cuvânt a ajuns să desemneze metoda care permite gruparea şi structurarea unui ansamblu de termeni proprii unei tehnici sau unei discipline. Conform acestui sens, afirmă Robert Dubuc[2], terminologia implică atât o funcţie de cercetare şi de inventariere a vocabularului în chestiune, cât şi un proces de identificare noţională care permite nu numai circumscrierea conceptelor de bază, dar şi actualizarea întregului arsenal al mijloacelor de exprimare

[1] Georgeta CIOBANU, *op. cit*., p. 11.
[2] *Op.cit.*, p. 3.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

caracteristice ale domeniului studiat, inclusiv termenii care aparţin vocabularului general de orientare ştiinţifică.

Ceea ce distinge terminologia de disciplinele cu care aceasta se înrudeşte este tocmai faptul că ea este subordonată unor funcţii de exprimare şi comunicare. Întrebările care se pun în terminologie sunt : „Cum se numeşte obiectul care.. ?", „Ce nume poartă operaţiunea care consistă în a… ?". Lexicograful este cel care stabileşte definiţia unui termen. Terminologia este un instrument de codare a mesajului, în timp ce lexicografia este un instrument de decodare. Terminologia trebuie să se axeze pe nevoile celui care o foloseşte. Utilizatorii sunt cei care trebuie să determine în mare măsură câmpul de acţiune şi metodele de lucru.

Cei trei actanţi ai activităţii terminologice sunt : specialistul în domeniul de specialitate, terminologul profesionist şi documentaristul terminologic[1]. Este o activitate de echipă în care primul se ocupă de sistemele de concepte, de definiţiile şi de termenii domeniului în chestiune, iar cel de-al doilea, de punerea în aplicare a principiilor terminologice şi a metodelor terminografice. Tot acesta din urmă este cel care face recomandările specialistului în domeniu precum şi cea mai bună modalitate de organizare a activităţii terminologice şi în ceea ce priveşte varianta cea mai potrivită a punerii în aplicare a metodologiei de realizare a sistemelor de concepte, de selecţie a termenilor şi de formare de noi termeni pentru conceptele de sisteme. Terminologul format în domeniul limbilor de specialitate este mai bine calificat din punct de vedere lingvistic decât specialistul într-un domeniu, dar cunoştinţele sale sunt de obicei insuficiente, în ciuda experienţei sale în calitate de traducător din sau spre limba de specialitate. El se ocupă, de exemplu, de validarea concordanţelor termenilor în diferitele limbi şi de compararea siste-

[1] Cf. Georgeta CIOBANU, *op. cit.,* p. 13.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

melor de concepte. Acesta poate de asemenea elabora terminologia domeniului pe care îl stăpâneşte, în limba sa maternă şi într-o limbă de circulaţie internaţională. În cele din urmă, documentaristul terminologic este cel pe care îl consultăm pentru a alege documentaţia potrivită.

Activitatea terminologică înseamnă deci o muncă de echipă care reuneşte nu doar cele trei personaje principale deja menţionate, ci şi un mare număr de colaboratori cum ar fi bibliotecarii, specialiştii în informaţie, în semiotică, în filosofia limbajului şi personalul aferent. Dacă vorbim şi despre beneficiarii activităţii terminologice, îi putem menţiona pe traducătorii şi interpreţii care au nevoie de terminologii mono- şi multilingve, studenţii şi profesorii care se ocupă de limbile de specialitate sau de disciplinele care folosesc termeni din domeniile de specialitate, experţii în documentare şi informare care au nevoie de terminologi pentru clasificări şi pentru tezaurizarea cuvintelor unei limbi. Pentru ca prezentarea activităţii terminologice să fie completă, nu trebuie să-i uităm rezultatele : dicţionarul, vocabularul, glosarul, tezaurul.

Terminologia se ocupă de selectarea şi de înregistrarea termenilor atribuiţi conceptelor sau de selectarea şi standardizarea unei atribuiri de termen unui anumit concept. Descrierea conceptelor prin intermediul definiţiilor şi a standardizării definiţiilor, pe lângă înregistrarea de date terminologice, fac şi ele parte din activitatea acestei ştiinţe, fiind însoţite de compararea conceptelor, descoperirea de corespondenţi (în terminologia multilingvă) şi de selectarea, crearea şi standardizarea unui sistem de concepte pentru un anumit domeniu de specialitate.

1.2. Noţiunea de terminologie

Ar fi interesant de stabilit între aspectul teoretic şi cel practic al terminologiei aceeaşi distincţie ca între lexicologie şi

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

lexicografie, aşa cum recomandă Alain Rey[1]. În general, cu câteva excepţii, specialiştii nu au luat în seamă această recomandare.

Definită global, fără a exclude dimensiunea teoretică, dar punând accentul în special pe dimensiunea sa practică, terminologia apare ca o disciplină care permite reperarea sistematică, analiza şi, la nevoie, crearea şi standardizarea vocabularului pentru o tehnică anume, într-o situaţie concretă de funcţionare astfel încât să răspundă nevoii de exprimare a celui care o foloseşte. Terminologia este o disciplină derivată din lingvistică şi cuprinde un anumit cadru teoretic, pentru a servi de ghid pentru practică, şi un ansamblu de metode care au ca scop să asigure validitatea produsului pe care îl pune la punct.

În terminologie există patru metode de lucru[2]: reperajul unităţilor terminologice sau stabilirea nomenclaturii, analiza, crearea neologică şi standardizarea. Fiecare metodă are ramificaţiile ei.

A) Reperajul unităţilor sau stabilirea nomenclaturii. Terminologul trebuie să recunoască termenii care aparţin domeniului studiat. Această operaţiune presupune o dublă competenţă : o cunoaştere aprofundată a limbii comune şi o cunoaştere cel puţin sumară a tehnicii abordate. Cunoştinţele sale de limbă comună îl vor împiedica să considere drept termeni tehnici cuvinte care nu sunt termeni, în timp ce iniţierea sa în domeniul studiat îi va permite să reţină elementele lexicale semnificative care vor forma scheletul activităţii sale datorită recurgerii la arborele domeniului.

Astfel, vocabularul pe care terminologia încearcă să-l repertorieze funcţionează pe două niveluri :

---

[1] Alain REY, *Terminologies et terminographies*, în „La banque des mots", 1975, nr. 10, pag. 145-154.

[2] Robert DUBUC, *op. cit.,* p. 4.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

a) ***nivelul conceptual***, cuprinzând termenii care prin forma sau sensul lor denumesc realităţi specifice ale domeniului studiat;

b) ***nivelul funcţional***, care cuprinde turnuri ce se depărtează de limba generală, dar care fac parte din vocabularul curent al specialiştilor când aceştia îşi descriu munca. De fapt este vorba de idiotisme tehnice care sunt parte integrantă a limbii proprii fiecărui domeniu de activitate, numită limbă de specialitate.

B) Analiza contextuală. Această analiză constă în delimitarea contextului identificând elementele purtătoare de sens. Aceste elemente sunt numite „trăsături semnificative" sau „descriptori". În funcţie de numărul şi calitatea acestor descriptori, contextul va fi definitoriu, explicativ sau asociativ.

C) Creaţia neologică. O analiză terminologică riguroasă va scoate la iveală carenţe de vocabular. Unele noţiuni noi nu au încă nume. Va trebui astfel ca terminologul să umple aceste goluri, făcând apel la sistemele morfologice ale limbilor cu care lucrează. Dar terminologul nu este cu precădere un creator de termeni. Crearea unui neologism nu se justifică decât dacă s-a dovedit lipsa denumirii căutate în limba de referinţă.

D) Standardizarea. Pentru unii, nu se poate face distincţia între activitatea de standardizare (intervenţie în modul de folosire) şi cercetarea terminologică. Fără îndoială, prin aplicarea riguroasă a metodelor sale de lucru, terminologul poate aduce operaţiunii de standardizare o contribuţie aproape indispensabilă. Aportul său va permite reducerea marjei de arbitrar, atât de periculoasă când este vorba de a se interveni în modul de folosire al termenilor. Dar se poate face foarte uşor terminologie descriptivă, fără a standardiza.

Terminologia se ocupă cu ceea ce numim vocabularul tehnic. În acest sens, cuvântul „tehnic" acoperă aproape întreaga arie a activităţilor umane, cu condiţia să fi făcut obiectul unei

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

oarecare codificări. Ea cuprinde astfel artele, ştiinţele, meseriile şi diferitele ramuri ale industriei, cât şi anumite activităţi de divertisment cum ar fi sportul. Diversele corpuri de vocabular dezvoltate de aceste activităţi sunt grupate generic sub numele de „limbi de specialitate".

De vreme ce trebuie să răspundă unor nevoi concrete de exprimare, terminologia trebuie să fie la curent cu realitatea. Necesitatea contactului cu realitatea obligă terminologia să repertorieze cuvintele în cazurile concrete de folosire, într-un context scris, oral sau pictural.

Terminologul trebuie să-şi orienteze munca în funcţie de nevoile de exprimare ale celor care folosesc respectivele vocabulare. Multiple şi variate, aceste nevoi depind de limba cu care se lucrează, de activităţile la care se referă şi de utilizatori. Nevoile publicitare sunt diferite de cele ştiinţifice. Problema fundamentală care se pune este mereu aceeaşi : cum să denumeşti, cum să spui ? Există o legătură strânsă între aceste nevoi şi accesul la informaţia terminologică pusă la punct de către terminolog. Forma şi suporturile[1] prin care trebuie livrată informaţia utilizatorilor sunt foarte importante.

● **Fişa terminologică** este celula de bază a informaţiei terminologice. Ea ne permite, într-o formă concisă şi sintetică, să ţinem cont de elementele de validitate (sursă, dată, context), să punem în evidenţă caracteristicile terminologice care justifică asocierea termenilor în diversele limbi de lucru, precizând domeniul sau domeniile la care se aplică. Însă fişa terminologică nu are o valoare normativă, ea este doar o constatare a termenilor folosiţi.

● **Suporturile**. Fişa terminologică este mai degrabă un document de lucru decât o unealtă de informare terminologică. Pentru a permite utilizarea generală a fişei terminologice, ea

[1] Cf. Robert DUBUC*, op. cit.*, p. 6.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

trebuie să fie consemnată într-un fişier artizanal sau informatizat, ori folosită pentru a extrage din ea vocabulare sau lexicuri.

● **Fişierele**. Fişierele artizanale clasice – bilingve sau multilingve – oferă accesul la fişe plecând de la unităţile terminologice găsite în limba de la care se pleacă.

Fişierele informatizate reprezintă un progres faţă de fişierele artizanale. Datorită resurselor informatice, se pot găsi atâtea chei de acces câte dorim, plecând de la aceeaşi unitate de informaţie, fără a fi nevoie să o repetăm.

Băncile terminologice constituie forma ideală pentru fişierul terminologic, atât prin capacitatea lor enormă de înmagazinare, cât şi prin facilitatea accesului. De aceea ele ar trebui să fie puncte de convergenţă pentru orice activitate terminologică.

● **Vocabularele**. Atunci când produsul terminologic trebuie să se adreseze unui public vast sau unor utilizatori, şi nu unor metode de lucru în terminologie, se preferă furnizarea informaţiei sub forma unui vocabular cu termenii aranjaţi în ordine alfabetică.

În concepţia lui Robert Dubuc, vocabularul terminologic se compune cel mai adesea din următoarele elemente : „unitatea terminologică (în limba de plecare, dacă e vorba de vocabulare bilingve sau multilingve), o definiţie sumară extrasă din contextele aflate pe fişe, sub-domeniul de aplicabilitate pertinent, definit în funcţie de domeniul de cercetare. La aceste informaţii se adaugă, dacă este nevoie, echivalentele în celelalte limbi cu care se lucrează”[1]. În acest caz, un index pentru fiecare limbă va permite reperajul termenilor în sens invers. Bibliografia surselor consultate trebuie să figureze de asemenea aici. Vocabularele se pot prezenta fie pe suport imprimat, fie pe suport informatic.

● **Lexicurile**. Din motive de eficacitate şi de economie, putem dori ca informaţia să fie prezentată sub formă de lexicuri,

[1] *Op. cit*., p. 6.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)

adică de liste bilingve de termeni corespondenţi. Acest suport cere ca eventualii utilizatori să cunoască destul de bine domeniul de cercetare pentru a putea utiliza corect informaţia furnizată, aşa cum se întâmplă de obicei pentru terminologia internă a unei întreprinderi. Riscurile de apariţie a unor greşeli se vor reduce prin delimitarea corespondenţelor cu ajutorul unor indicaţii de folosire şi precizând sub-domeniul de aplicabilitate. Câteodată găsim combinate formulele lexicului şi ale vocabularului. În acest caz, doar noţiunile importante fac obiectul unei definiţii. Restul materiei este prezentă sub formă de lexic.

Bibliografie:

CABRÉ, Maria Theresa, *Sur la représentation mentale des concepts: bases pour une tentative de modélisation*, în „Le sens en terminologie", Presses Universitaires de Lyon, 2000.

CIOBANU, Georgeta, *Elemente de terminologie*, Timişoara, Editura Mirton, 1998.

DUBUC, Robert, *Manuel pratique de terminologie*, Brossard (Québec), Ed. Linguatech, 1992.

REY, Alain, *Terminologies et terminographies*, în „La banque des mots", 1975, nr. 10.

La génèse de la terminologie moderne

Resumé

La terminologie est un domaine d'une grande importance culturelle et économique. Elle est une discipline qui appartient à la même famille que la linguistique et son objet d'étude est la communication spécialisée. Son instrument est le terme et elle peut apparaître au niveau intralingual ou interlingual. Elle est subordonnée à une fonction d'expression et de communication, elle a une importante dimension pratique qui doit tenir compte des besoins d'expression des locuteurs. La cellule de base de la terminologie est la fiche terminologique.

BDD-A12870 © 2007 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:23 UTC)